

AFRICAN TWILIGHT OF FRANCOFONIE

АФРИКАНСЬКІ СУТІНКИ ФРАНКОФОНІЇ

Volodymyr Grubov¹

Mykola Sanakuiev²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-310-1-16>

Abstract. Francophonie and politics "Françafrique" occupy a dominant role in French foreign policy. French President Charles de Gaulle initiated this model of foreign relations of France in the world. France actively used in the 60s and 70s of the last century by the results of this policy, and it is rightly considered "golden times" of French society. The results of management have manifested themselves at the beginning of the new century. Consequences the management of the colonial legacy and the "Arab Spring" caused radical changes in the social system. Since the presidency of N. Sarkozy (2007–2012), the threat of illegal emigration, religious extremism and terrorism disturb the well-being of France. For French politicians these changes have become indicators of the effectiveness of conducting affairs in overseas territories as well as indicators of manifested activity of competitors and allies of Paris in such regions positioned like zone of national interests of France. *The purpose.* The aim of the scientific analysis is to reveal the phenomenon of Francophonie in development of the political course of "the greatness of France", initiated by French President Charles de Gaulle, also to reveal the reasons for the contradictions between France and its African colonial legacy. Francophonie as a certain strategy French national security policy considered in unity with the logic of the secret toolkit of the "Françafrique" policy that hides numerous corrupt connections between the elites of France and African countries to preserve the influence of France in the countries of this region. Contents of four

---

¹ Doctor of Political Science,
Leading Researcher at the Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University, Ukraine

² Candidate of Philosophical Sciences,
Senior Researcher Department of Operational Information,
V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine, Ukraine

sections of the study reveals four tasks. These tasks are: to investigate the content and orientation of the modern phenomenon of Francophonie; to reveal the significance of the African colonial heritage in France's national security strategy; to identify features the concept of "Françafrique" in the policy of presidents N. Sarkozy, F. Hollande and E. Macron; to reveal the peculiarities and contradictions of the economic imperative French policy of neocolonialism. Sections are linked and reflect the content of the problem. *Methodology*. The research carried out by using comparative, dialectical, historical and systemic methods. This made it possible to consider the policy of "Françafrique" as a shadow side of the strategy "Francophonie" and to consider features and goals in retrospect national security strategy of France in the 21st century. *Results*. The research has established existing contradictions between the parties of the Franco-African dialogue. The different goals of development and strategies for their achievement determine the content of contradictions. France tends to use Francophonie and "Françafrique" policy as a set of tools for winning "places in the sun" (J. Attali). Countries of colonial heritage use it to get rid of poverty, religious extremism and terrorism. There is evidence that since 2010 – the beginning of the "Arab Spring", the severity of problems in countries of the "Françafrique" club, has grown significantly. This forced a number of countries regions of the Sahel, West and Central Africa to review relations with France, and Paris – to announce a new strategy in the region. In 2023, the focus is on finding new alliances, business interests, effective management of military equipment with all interested countries of the African region, in order to maintain security and stability. *Practical implications*. Research results can be used in Blocks of humanitarian disciplines that consider international issues politics and regional security. *Value/originality*. The scientific novelty of the research lies in the disclosure ontological foundations of the modern phenomenon of Francophonie as a manifestation of strategy "soft power" of France. Paris positions this strategy as an antithesis to existing international models cooperation, as a universal key to national development of countries participating in the Francophone Club. *Conclusions*. Since 1970 – the time of creation of the International organizations of Francophones, Francophonie should be considered as a component of France's foreign policy course on the way for the Fifth republic to achieving the status of "the greatness of France" [global

leadership]. The African region plays a key role in the achievement of this status. In the "Strategic Review" (2017) stated, that the policy of ensuring national the interests of France and the implementation of the security strategy is directly connected with overseas territories, that "have a strategic and economic significance" in today's conditions. The "Françafrique" policy is a proven instrument of "French greatness". It preserves the connections of the corrupted elites of France and African countries and serves as the basis for the continuation of the policy "economic colonialism" opposed today by virtually all countries of the "Françafrique" club.

1. Вступ

У французькій зовнішній політиці франкофонія і політика «Франсафрик» традиційно займають домінуючу роль. З одного боку їх успіхи і провали переплетені між собою, а з другого, вони слугують наочними індикаторами світових рейтингів французької політики і оцінки французьким суспільством діяльності лідерів нації. Сучасна історія Франції дає підстави висловити думку, що і перша і друга складові національного самопочуття французів тісно пов'язано з, так званою, «колоніальною спадщиною» (вислів Де Голля) і політикою французького уряду в межах африканської складової клубу франкофонії. Починаючи з часу президенства Н. Саркозі (2007–2012 рр.) африканській напрямком у зовнішньополітичному курсі Парижу дав знати про себе у явищах, до яких Франція була не готова. Виявилось що проект «Арабської весни» не такий вже і бездоганний, а його наслідки у вигляді нелегальної еміграції, торгівлі людьми, релігійного екстремізму і тероризму перетворилися у транскордонні загрози, які захопили Європу і країни Африки. Для правлячого класу Франції це стало сигналом щодо необхідності перегляду політики в африканському регіоні і відмови від традицій політики «Франсафрик», які були закладені президентом Ш. Де Голлем.

Враховуючи специфіку заявленої теми слід зазначити, що цільових і цілісних досліджень, які б висвітлили суперечності і таємні механізми феноменів франкофонії і «Франсафрик» в країнах «колоніальної спадщини» Франції у їхньому сучасному вимірі не має. Існуючий дискурс носить суто фрагментарний характер, а функціонування клубу країн франкофонії позиціонується переважно через призму гуманітарної проблематики, настанов ліберальної демократії і редакційної

політики впливових інформаційних компаній. Прикладом таких підходів є редакційні і авторські статті, які регулярно виходять під егідою Reuters, Euronews, RFI, Newfull, Freedом тощо. Фрагментарні за змістом і статті окремих авторів, які висвітлюють справжні проблеми країн табору «Франсафрик». Йдеться про матеріали Дудо А., Везель Б., Легейдо В., Пастернака Р., Скалі Я. і Естевес А., Туре Ф.А., Халітова А.Р., Филипова В.Р. та інших авторів.

Авторську новизну визначає мета, структура і логіка побудови дослідження. Метою дослідження є розкриття феномену франкофонії у розбудові курсу «величі Франції» ініційованого першим президентом П'ятої республіки Де Голлем та прояснення на цій основі суперечностей між Францією та її африканською «колоніальною спадщиною». Як певна стратегія політики національної безпеки Франції франкофонія розглянута у єдності з логікою таємного інструментарію «Франсафрик», яка приховує численні корумповані зав'язки між елітами Франції і країн Африки у збереженні впливу Франції в країнах цього надто суперечливого регіону. Досягненню мети сприяють чотири завдання, зміст яких розкрито у чотирьох розділах дослідження. Це – дослідити зміст і спрямованість сучасного феномену франкофонії; розкрити значення африканської колоніальної спадщини у стратегії національної безпеки Франції; виявити особливості реалізації політики «Франсафрик» у діяльності президентів Н. Саркозі, Ф. Олланда і Е. Макрона; та розкрити особливості і суперечності економічного імперативу сучасної моделі французької політики неокolonіалізму. Розділи органічно пов'язані між собою і відображають логіку розкриття поставленої проблеми. Дослідження здійснене за допомогою використання компаративного, діалектичного, історичного та системного методів.

2. Франкофонія як стратегія «величі Франції»

Уперше термін «фр. francophonie – франкофонія» був введений в обіг у 1880 році французьким географом Онезимум Реклю для позначення географічних територій де поширена французька мова, або сукупності людей, які спілкуються французькою. Це було своєрідним відображенням як культурно-історичних, еміграційних і миро-воєнних процесів, які відбувалися навколо кордонів Франції, так і тривалої у часі політики колоніальної експансії фінансово-промислового капі-

талу Франції зовні з метою отримання нових територій і ринків для збагачення метрополії.

Класична доба колоніалізму у великій політиці Франції, як однієї з найпотужніших колоніальних імперій Заходу закінчилася у 60-х роках ХХ століття. Для будь-якої економічної системи, життєдіяльність якої залежить від відкритості зовнішніх ринків і торгівлі загроза втрати останніх означала неминучу хвилю соціальних вибухів і політичних потрясінь. Першим дзвіночком такого перебігу подій для політичного керівництва Франції стала війна в Алжирі (1954–1962 рр.), який вважався територією-перлиною французької колоніальної імперії. Саме з цього часу в політичних колах Франції франкофонія перестала сприйматися як другорядне питання національної політики, яке може бути віддане на відкуп історикам, географам, етнографам чи культурологам. В системі національних інтересів франкофонія набула рівня національної стратегії і стала позиціонуватися як продукт національно-орієнтованої поведінки політичного й економічного класу П'ятої республіки. Саме з цього часу за ним [класом] було закріплено право визначення змісту стратегічного курсу керманівців Єлисейського палацу з метою домінування у певних регіонах світової політики з урахування внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку французького суспільства та примноження могутності Франції.

Франкофонію у її сучасному звучанні як певну стратегію національної політики П'ятої республіки неможливо уявити без фігури Ш. Де Голля – її першого президента (дати обрання 1958 р. і 1965 р.) і його політичного надбання, якого в окремих питаннях і досі дотримується Франція. Закуліса гри європейських політиків у передвоєнній роки (1933–1939 рр.) щодо усунення загрози війни в Європі і особисті враження від зустрічей з У. Черчиллем, І. Сталіним, Д. Ейзенхауером і Дж. Кеннеді щодо післявоєнного устрою Європи сформували Де Голля як людину-політика, яка у своїй діяльності дотримувалася певних принципів. Їх зміст визначили два головних уроки. Урок перший – на відміну від пересічних громадян справжній політик ніколи не може мати друзів. Урок другий – велика політика – це змагання суверенітетів, національних інтересів і важелів сили, де Франція повинна посісти достойне місце. Цих принципів він дотримувався все своє життя.

Згодом все це стало основою для голліського курсу «величі Франції», якій матеріалізувався у нову філософією розвитку французького суспільства. Голліська «величі Франції» [або Франція як глобальна держава] водночас відкидала доктрини комунізму і капіталізму як вчення антиподи і джерела «вічної війни» між європейськими державами та пропонувала «третій шлях», який, як йому здавалося, може бути прикладом для інших народів. Основою нової філософії повинна була стати соціальна солідарність, вільний розвиток та закон, якій гарантує право кожного на захист його прав і свобод. З позиції звучання сучасних політичних ідеологій це виглядало як синтез соціал-демократії і необмеженого лібералізму де союз між «правом людини на достойне життя» і «правом людини на організовану [приватну] власність» повинен був стати основою так омріяного французами братерства. Тобто, у черговий раз йшлося про знайому сентенцію класичного лібералізму «право бути через володіння» – «*beatī possidentes*» [блаженні, хто володіє майном; блаженні, хто має]. В історії Франції це знайшло відображення в гуманістичних орієнтирах Французької революції 1789 року та її головних гаслах – рівність, свобода, братство (фр.: *egalite, liberte, fratemite*). Але з однією суттєвою поправкою, в свободі новий соціальний клас організованих власників [буржуа] заявив про свої економічні права [право найму і експлуатації] перед родовитим дворянством, яке цим правом було наділе «навіки» згідно ієрархічного статусу французької монархії. В подальшому саме цей прошарок населення відіграв в історії Франції провідну роль в промисловій революції і в створенні французької колоніальної імперії.

Починаючи з 1970-го року – часу створення **Міжнародної організації Франкофонії** (фр. *l'Organisation internationale de la Francophonie* (OIF)/(МОФ)), яка сьогодні об'єднує 88 країни (7 асоційованих членів та 27 країн мають статус спостерігача) франкофонія стала все більше сприйматися як інструмент «м'якої сили» Франції у реалізації концепції «величі Франції» Де Голля [1]. І якщо до цього часу головним інструментом «величі» вважалися мова і французька культура, то з цього часу цей інструментарій помітно був розширений. У його перелік увійшли зміцнення безпеки та попередження конфліктів; розвиток демократичних інститутів та захист прав людини; забезпечення сталого розвитку в умовах глобалізації; розширення економічного і технічного співробіт-

ництва тощо. Згодом силу такого крену в політиці Парижу відчули країни африканської «колоніальної спадщини» Франції.

Координувати наповнення цього інструментарію новим змістом було доручено державному секретареві з питань розвитку франкофонії і міжнародних партнерств у міністерстві Європи і іноземних справ Франції. Можна сказати, що з цього часу фундаментальні інтереси Парижу стали позиціонуватися у більш привабливій миротворчо-гуманітарній обкладинці, об'єктом якої став людський розум й найдинамічніша частка населення, якою є молодь. Тут французькі політики врахували висновки з подій 1968 року, коли у результаті студентських бунтів і виступів профспілок, які підтримали їх виступи пішов у відставку президент Де Голль. У стислому вигляді це можна сформулювати як змагання за лідерство в сфері людської раціональності – від освіти і культури до смаків й інформації де зміст діалогу диктує сторона-лідер суспільних настроїв. У великій політиці де змагаються інтереси країн-лідерів, а підтримання стійкого розвитку має свою ціну, ставки носять більш жорсткіший характер: або – ти лідер і с тобою рахуються, або – ти аутсайдер і тебе зневажають. У такому виборі парадигмальною лінією поведінки лідера стає боротьба, ареною – весь світ, а її ресурсами – все, що допоможе здобути перемогу: від грошей й інформаційних технологій до інститутів демократії, прав людини, попередження або розпалювання/підтримання конфліктів [2]. В умовах такої перманентної гри міжнародне право завжди безсиле перед силою, яка трансформує право у стан «правил», які можна і не помічати. Свідченням як це відбувається у практичній політиці є події на початку XXI століття і нашого сьогодення. Неабиякою новиною є і те, що такий формат відносин практикується і в африканському регіоні, де Франція має життєвоважливі національні інтереси.

Переконливим доказом впровадження такої системи відносин стала «Арабська весна», до якої причетна і Франція. З цього часу суверенітет, ідентичність і традиція країн великого африканського регіону стали заручниками політики просування «демократії і свободи» де зустрічаються лідери і аутсайдери глобалізації. Як свідчать події останніх 20 років у цій грі за лідерство Париж став поступово втрачати своїх прихильників, а франкофонія – свою привабливість. Це стало свідченням того, що курс французького керівництва на поєднання стратегії як продукту мистецтва

гри розуму, ціллю якої є домінування [3] і концепції «величі Франції» Де Голля опинився у колі викликів і небезпек, відповіді на які французьке керівництво, схоже за все, не мало і не має до сих пір.

Коріння цього процесу слід шукати у помилках «розлучення» з Алжиром, яке з часом обернулася для Франції поступовим загостренням відносин по лінії Париж – «колоніальна спадщина» у Африці, де позиції Парижу, здавалося б, не викликали великих занепокоєнь. В інформаційному і політичному просторі керівництво Франції постійно демонструвало свою зацікавленість у вирішенні проблематики підконтрольних йому країн – від нестачі продовольства і спалаху небезпечних епідемій до боротьби з терористичними угрупованнями і підтриманням стабільності. Проте, починаючи з 2000-х у цій інформаційній картині став відчуватися брак об'єктивних оцінок щодо наслідків подвійних стандартів, які існували і продовжують існувати між Францією і країнами «колоніальної спадщини». Після європейських справ, стурбованість станом справ в африканському регіоні у політичному курсі президентів Н. Саркозі, Ф. Оланда і Е. Макрона впевнено посіла друге місце, а зацікавленість Франції зберегти свій вплив у колишніх володіннях відобразилась у низці документів державного рівня і міжнародних проектах політичного, економічного і безпекового спрямування. Перш за все, йдеться про Білу Книгу Франції (фр. *Live blanc sur la defense*), Военну доктрину та такі утворення як Регіональна організація з питань безпеки (G5Sahel), Західноафриканській економічний і валютний союз (ЗАЕВС), Центральнаафриканська економічна і валютна спільнота (ЦАЕВС), Міжнародна організація Франкофонії (МОФ), Програма НЕПАД (Нове Партнерство заради Розвитку Африки), ECOWAS – The Economic Community of West African States (Економічна спільнота західноафриканських держав -15 країн) тощо. Всі вони є взірцем переплетіння великої політики й економіки де ідеологія всепроникаючого лібералізму націлена на формування цивілізованої людини-носія нових цінностей, нових поглядів на права і свободи людини, нової культури спілкування як того вимагає європейська демократична культура і моральні принципи «економічної людини».

Мету цього процесу досить відверто змальовує відомий французький футуролог й фінансово-економічний аналітик Ж. Аталлі. В «Короткій історії майбутнього» він відверто констатує, що «нашим світом

правлять ринкові відносини. Триумф індивідуалізму і триумфальне крокування грошей. Гроші покінчать зі всім, що може заперечити їх перемозі, включно самі держави... Ринок стане єдиним законом для всіх, він стимулюватиме величезні статки і крайню бідність. Природа буде злочинно експлуатуватися..., все стане приватним..., людина перетвориться в артефакт» [4, с. 1].

А що ж Франція? На погляд Ж. Атталі «Стан справ у Франції поганий. Економіка нестабільна, соціальна ситуація складна, фінансовий стан викликає тривогу, а міжнародний вплив ослаб... До 2025 року П'ята республіка буде старше інших режимів. Якщо Франція нічого не робитиме, її чикає незворотній процес національної дезінтеграції, і водночас, вона просто зникне з лиця Землі як до цього у вічність ухилили інші великі нації [4, с. 109, 115].

У свій час Ж. Атталі зробив блискучу кар'єру в фінансовій імперії Ротшильда, а потім перебував на службі в урядових структурах Франції. Отже, як досить обізнана людина він знає про що каже. Особливо це набирає неабиякої ваги, коли він виходить на широкий загал політиків першої лінії влади, експертів і науковців.

Судячи за все, виплисти з цього небезпечного і неминучого світового вихору Франція теплить надії якраз за рахунок ресурсної складової країн-членів клубу франкофонії і продовження політики «Франсафрик». Проте, тут постають питання більш складного характеру. Перше питання можна сформулювати так: а чи готові до такого сценарію країни клубу африканської «колоніальної спадщини» Франції? Друге питання більш складне: наскільки соціально-економічна і суспільно-політична комунікація сторін позбавлена небезпечних «поворотів» історії, сторінки якої пишуть не тільки країни африканського сектору франкофонії і Франція, але й країни-конкуренти, присутність яких в у колишніх володіннях вже дала про себе знати?

Як феномен великої політики Франції франкофонія не є одномірним явищем. В ньому присутня як колоніальна, так й історико-еміграційна і культурно-глобалізаційна складові. Проте, в силу великого за часом періоду колоніального минулого в історії Франції домінуючою стороною є колоніальна, яку Париж намагається зберегти якомога триваліше. Тут присутні африканській, південно-азійській та близькосхідний регіони.

Африканська складова франкофонії більш організаційного характеру стала набувати з часу закінчення франко-алжирської війни (1962 р.). Це було своєрідне поєднання зусиль президента Де Голля щодо впорядкування колоніального надбання і наслідків мировоєнних процесів, які відбувалися у післявоєнній Європі (поділ на два табори) і навколо неї (арабо-ізраїльські війни 60–70 рр. XX ст.). Як політик-реаліст Де Голль добре розумів, що долати ризики політичного фону, на якому повинна була стверджуватися «велич Франції» стратегію франкофонії слід посилити рішучими і послідовними діями. З цією метою Де Голль запропонував сконцентрувати увагу на 4-х напрямках зовнішньої політики. Це – створення ядерних сил, які можуть самостійно гарантувати оборону національної території; посилення національної могутності шляхом створення європейської організації за ініціативою Франції; проведення незалежної зовнішньої політики; та раціональне управління колоніальною спадщиною [5].

Четверте завдання [раціональне управління колоніальною спадщиною] Де Голль поклав на Жака Фоккарта, свого радника і колишнього розвідника французького опору під час Другої світової війни. Фоккарт обійняв посаду Генерального секретаря з питань африканських та малагасійських питань. З часом в системі прийняття зовнішньо-політичних рішень нове утворення стало позиціонуватися з політикою у великому африканському регіоні (Північна Африка (Сахель), Західна Африка і Центральна Африка) з відповідною символічною назвою «Франсафрик». Фоккарт відразу запропонував країнам цих регіонів низку угод про співпрацю, які охоплювали політичну, економічну, військову та культурну сфери. Причому, співпраця передбачала логіку «жорстких зобов'язань». Вона передбачала, що вихід країни-учасниці з однієї сфери означав автоматичне припинення взаємин з Парижем в інших сферах. Для країн постколоніальної Африки – це означало внутрішню дестабілізацію і руїну.

Оскільки зовнішня політика є прерогативою президента Франції, то і всі рішення стосовно «Франсафрик» приймалися наступними президентами на основі документів, які готувало вузьке коло радників і спеціалістів африканського сектору. У питанні відносин Парижу з країнами африканського регіону Міністерство закордонних справ Франції, яке у 1999 році поглинуло Міністерство співпраці (створено у 1961 р. і

займалося колоніальними територіями) відіграло і досі відіграє суто символічну роль. Отже, механізм, який було закладено в Конституції П'ятої республіки був посилений прагненням Президента Де Голля не віддавати таку важливу справу на відкуп політикам-популістам чи окремих міністерствам. Тут спрацювало «алжирське щеплення», про яке він добре пам'ятав весь час свого президенства. Така практика відносин Парижу з країнами Африки залишається і донині.

Неабиякою заслугою Ж. Фоккарта вважається його плідна праця у розбудові скритої мережі особистих комунікацій між президентом Франції, урядовцями і представникам великого бізнесу з президентами країн й урядовцями африканського регіону, які відповідали за розвиток певних секторів економіки. Неофіційна обстановка спілкування дозволяла спілкуватися нарівні сімейних відносин, а головне вирішувати «чутливі» питання, які були пов'язані з корупцією, розкраданням і приховуванням грошей. Відплатою з боку Парижу за таку «дружбу» слугувало те, що у форс-мажорних обставинах, які постійно виникали і виникають в країнах Африки урядовці і чиновники можуть отримати притулок у Франції. В питаннях французької Африки Фоккарт вважається найкращим спеціалістом. Визнанням його заслуг перед урядом Франції може слугувати той факт, що з часів Де Голля в апараті всіх наступних президентів країни був присутній спеціаліст з африканських питань і активно працював, так званий, африканський сектор.

Політика Єлисейського палацу в країнах Африки вважається результативною до початку 90-х років ХХ століття – часу розпаду біполярного світу. На цей час надаючи до 18 % загальної допомоги регіону Франція була найбільшим донором і країною, яка шляхом постійних військових утручань (у відповідності до двосторонніх міждержавних договорів) підтримувала політичну стабільність. Проте, незважаючи на значні витрати Парижу, Франція від такої політики мала і неабияку користь. Інвестиції і торгівля з країнами Африки за рахунок знайомих «ножиць ціни» відкритого ринку сприяли позитивному платіжному балансу французьких компаній і самопочутті французької економіки в цілому.

Неабиякий внесок у цьому відіграла і, так звана, «зона франка СФА» (франк де ла Communauté Financière Africaine) якій фактично виступав інструментом колоніальної валюти для 14 африканських країн. Правила його обігу в країнах-учасницях СФА фактично дик-

тувалися французьким урядом і зобов'язували країн-члени зберігати 65 % валютних резервів у казначействі Франції. З одного боку це позиціонувалося як турбота у забезпеченні в африканських країнах грошової стабільності, а з другої, дозволяло французькому уряду розпоряджатися «вільними коштами» в цілях розвитку метрополії, контролювати грошову масу франка CFA та впливати на процес прийняття рішень центральними банками країн-учасниць і місцевими урядами [6].

Однак гучні події на початку XXI століття показали, що старі схеми колоніальної політики Парижу вже не спрацьовують, а попередні установки потребують докорінних змін. Їх зміст продиктувала низка чинників, серед яких внутрішньо-політичний, фінансово-економічний та європейській посіли провідну роль. У першу чергу йшлося про проблеми інтеграції у французьке суспільство емігрантської хвилі 50–60-х років минулого століття з країн Магрибу і Близького Сходу, наповнення грошима бюджетних статей щодо соціальної підтримки найбільш уразливих верств населення та збільшення витрат Франції у бюджет солідарності в межах ЄС. Це означало, що французька політика внутрішнього миру як результату аргіорі домовленості між президентом і прем'єр-міністром стала буксувати через нестачу вільних грошей та опустошення фондів соціальної підтримки значної частки населення країни. З одного боку під загрозою опинилися інтереси середнього класу як гаранта соціального миру в країні, а з другого, фінансової олігархії, яка ніяким чином не була готова втрачати свої надприбутки з країн Африки. На додаток ситуацію в країнах африканського регіону підогрівали наслідки перманентних внутрішньо-політичних конфліктів 90-х, які призвели до зміни «старих» еліт, що були орієнтовані на Париж.

Обтяжливими для Франції стали і зобов'язання щодо підтримки стабільності в африканському регіоні. Наприклад, на кінець 90-х років бюджет французького військового співробітництва вже складав 19 % від всього бюджету кооперації. Головним чином гроші йшли на військово-технічну допомогу, підготовку національних військових формувань французькими військовими радниками і участь французьких підрозділів у спецопераціях. Наприклад, за період 1990–2000 років французькі військові контингенти 14 разів залучалися до різноманітних військових операцій. Формат залучення коливався від боротьби з

повстанцями (1990–1993 рр. – боротьба з повстанцями та підтримка президента Ж. Абырїмана, Руанда) і захисту дикторів (1991 р. – підтримка диктатора Мобуту Сесе Секо, Заир) до евакуації іноземних громадян (1994 р. – евакуація європейців з Руанди. Операція «Амаріліо») і громадян Франції (1997 р. – евакуація французьких громадян з Сьєрра-Леоне. Операція «Еспадон») тощо [7]. Всього ж з 1960-х до середини 1990-х років у межах проведення інтервенціоністської політики в Африці Францією було проведено 122 військових утручань.

Для Парижу виходом з ситуації, що явно була не на його користь, і більш того надто затратною фінансово, стало прийняття доктрини Абіджана, яка лібералізувала фінансово-економічні відносини колишніх колоній з міжнародними структурами й іншими країнами. Йдеться про початок періоду послаблення «патрональної» опіки з боку Франції, який передбачав початок співпраці країн Субсахарського регіону з Міжнародним валютним фондом (МВФ), США, ЄС, Китаєм, Росією тощо. Це зменшило здатність французького уряду вільно маневрувати, а головне – вести власну відмітну африканську політику. Ситуацію, яка склалася для Франції на початку нового століття можна охарактеризувати словами Б. Джонсона – колишнього прем'єр-міністра Великобританії, які він висловив у праці «Омріяний Рим». «Зовсім не нова ідея того, що за імперію треба заплатити певну ціну, пише він, і сплачують її не лише завойовані народи, а й сама імперія» [8, с. 30]. У світі стрімких змін сплачувати більше Франція вже не могла і як виявилося з часом – вже не може.

Орієнтири оновленої політики відносно колоніальної спадщини були закріплені у Білій книзі, Воєнній доктрині Франції і Стратегічному огляді. З часів Де Голля ці документи зазнають регулярного перегляду, але разом з тим, зберігають головне – його політичний запевіт – захищати віддалені території, де присутні інтереси республіки і протистояти спробам наддержав закріпитися на них. У першу чергу йдеться про США, Росію і Китай. Відтепер безпека нової реальності стала позиціонуватися як постійна боротьба за «силу» і спроможність створювати нову політичну реальність. У вступному слові Президента Е. Макрона до «Стратегічного огляду» 2017 року йдеться про те, «що загроза великих потрясінь залишається реальною... багатополярність поступається перед законом більш сильнішого» [9].

Іншою силою, що кинула виклик інтересам Франції у її колоніальній імперії став ісламській екстремізм і тероризм, який прийшов з країн Близького Сходу. Починаючи з 2015 року чинником дестабілізації ситуації в Сахаро-Сахельському регіоні стали терористичні угруповання «Аш-Шабаб», «Нусрат аль-Ислам» і Боко Харам», які підтримували тісні зв'язки з «ДАШ/ ІДІЛ», що за підтримки Заходу почала активно діяти на території Сирії. Неспроможність військового контингенту Франції протистояти цим силам доповнилася антифранцузькими настроями серед національних еліт і військових, які стали шукати нових союзників і більш ефективної підтримки зовні. На додаток рішучість їхніх намірів посилила «Арабська весна» і американо-європейській слід у подіях в Лівії і Сирії у 2008–2020 роках, де Франція фактично підтримала терористичний інтернаціонал у діях проти законної влади у Тріполі і Дамаску [10].

Висновки. Починаючи з 1970 року – часу створення Міжнародної організації Франкофонії, франкофонію слід розглядати як органічну складову зовнішньо-політичного курсу Франції на шляху досягнення П'ятою республікою статусу – країни-глобального лідера. Ці прагнення Президент Де Голль формалізував у чотирьох напрямках зовнішньої політики, які, на його думку, повинні були стати основою відродження «величі Франції» в умовах формування післявоєнного світоустрою. Сьогодні франкофонію слід сприймати як окрему стратегію в системі національних інтересів Франції, яка націлена на вирішення трьох завдань: позиціонувати Францію в очах світової спільноти як країну демократичних цінностей; у якості «м'якої сили» впливати на умонастрої певних груп населення в країнах-членах табору франкофонії та якомога довше утримувати колоніальну спадщину під своїм контролем.

3. Африканська «колоніальна спадщина» у стратегії національної безпеки Франції

У неготовності Франції протистояти викликам у межах «колоніальної спадщини» і у небажані країн африканського регіону перебувати під «опікою» останньої чітко проглядається два фактори. Перший фактор – це фактор втоми Парижу від політики «ефективного менеджера» на африканському континенті як того вимагає політичний заповіт Де Голля. Фактор другий – продовження економічного колоніалізму як перевіре-

ного способу підтримання благополуччя в метрополії (мир-системний підхід І. Валлернстайна) означає що політичне керівництво Франції є послідовним провідником рудиментів класичного колоніалізму, де життя людей підконтрольних територій виглядає нескінченною грою волі чужинців і небезпек життєвих умов населення. У політичному розділі «Стратегічного огляду» (2017 р.) таємні механізми цих факторів приховані в слогані «політика забезпечення національних інтересів і реалізація стратегії безпеки». В документі констатується, «що завдяки заморським територіям Франція зберігає свою присутність у всіх океанах і на більшості континентів. Ці території мають стратегічну і економічну значимість, так як на них розташовані запаси мінеральних і енергетичних ресурсів, які необхідні економіці країни» [9].

Починаючи з президента Н. Саркозі в Єлисейському палаці дійшли висновку, що перед динамікою розповсюдження світового тероризму африканська «колоніальна спадщина» опинилася у надто вразливому стані. Враховуючи ступінь її ваги в системі економічної безпеки Франції було прийнято рішення перейти до концепції «проектування сили», яка розглядалася на двох рівнях. Першій рівень створювали «сили передової присутності» у складі батальйонних і полкових тактичних груп чисельністю від 300 до 1000 військовослужбовців. Ці підрозділи були розміщені в Джибуті, Сенегалі, ОАЕ, Малі, Чаді, Кот-д'Івуаре у відповідності до міждержавних угод. Другий – визначали силові дії на постійній основі в Нігерії, Буркіна-Фасо і ЦАР. На кінець 2017 року на постійній основі на заморських територіях були розташовані більш ніж 30 тис. військовослужбовців, які були задіяні для проведення операцій і забезпечення передової присутності [9].

Слід додати, що французька концепція «проектування сили» в районі Сахаро-Сахельського регіону була підкріплена і окремими домовленостями з США і Великобританією в межах Нью-Йоркської (1997 р.) угоди про спільні дії в сфері підготовки африканських миротворчих сил [11]. Сторони задекларували наміри координувати роботу у військово-спеціальній, дипломатичній, фінансовій, політико-правовій та інформаційні сферах. Наприклад, у відповідності з домовленостями починаючи з 2017 року США помітно збільшили Сили спеціальних операцій (Special Operations Forces – SOF) в Європі та Африці і за заявою командуючого SOF його підлегли у цей час вирі-

шувала 96 завдань на території 20 африканських країн [12]. Проте, масштаб «африканської проблеми» і фінансові витрати Парижу вимагали значно більшого. Нездійснені очікування явно розчарували французьке керівництво і, більш того, ставали неабияким подразником у взаєминах між союзниками. Наприклад, витрати тільки на операцію «Бархан» (початок 2017 рік) в Малі французькі витрати склали більш 600 млн. євро кожен рік. На додаток сили ООН, а це 12 тис. миротворчий контингент і об'єднанні сили «G5S» (G5Sahel – регіональна воєнно-політична структура у складі 5 африканських країн – Буркіна Фасо, Мавританія, Малі, Нігерія Чад) вимагали додаткових фінансових ресурсів від Франції та її союзників. Проте, останні, а це в першу чергу США, Німеччина і Великобританія з такою допомогою не поспішали. Як констатують експерти додаткові витрати французького уряду за 2017–2022 рр. склали ще 42 млн. євро. В основному гроші пішли на підготовку сил «G5S». З цього приводу газета Le Monde писала: «Ставка Парижу надто велика: чим скоріше ця сила стане на ноги, тим скоріше Єлисейський палац зможе, якщо не покласти кінець, то, у крайній мірі, зменшити формат операції «Бархан», яка йому обходиться надто дорого» [12]. Ситуацію не спасала і допомога з боку ЄС, який підтримував французькі операції у розмірі 50 млн. євро та окремі фінансові внески за ініціативи урядів Данії і Нідерландів.

Положення Франції погіршили й окремі кроки США, які для Парижу були надто несподівані. Йдеться про те, що у 2008–2013 роках в обхід Франції і НАТО США почали на регулярній основі запрошувати на різноманітні навчання по боротьбі з тероризмом представників воєнного керівництва Чаду, Малі, Мавританії, Марокко, Нігеру, Сенегалу, Алжиру і Тунісу – країн, які історично входять у франкомовну спільноту. Зрозуміло, що керівництво Франції в силу колоніальної психології до такої самостійності останніх було не готово. В Єлисейському палаці не скривали, що такі кроки Пентагону викликають неабияке невдоволення і розчарування [11].

Тривогу Парижу у відвертості намірів США щодо виконання місії в Сахелі посилює і наміри Пентагону суттєво зменшити свій військовий контингент. За заявою голови Об'єднаного комітету начальників штабів США генерала М.Міллі, яку він зробив 13 січня 2020 року, починаючи з 2020 року США мають намір суттєво скоротити свою військову

присутність у тропічній Африці. Причому, як було заявлено, США не кидають Африку зовсім. Нова філософія боротьби з тероризмом була закарбована у слоган: «Економія сил – не означає нуль» [12]. Плани США президент Е. Макрон, оцінив як «погану новину». З одного боку, дипломатична стриманість фрази не могла не приховати наростаючої загрози для африканських перспектив Франції, а з другого, що утаємничені інтенції великої гри за «надбання Африки», що містилися в заявах і промовах лідерів США, Німеччини і Великобританії у цей час нічого гарного для перспектив французької політики в африканській політиці не обіцяли [12; 13].

Головна причина такої поведінки союзників полягала у відповіді на центральне питання африканського сюжету в умовах хижачької поведінки лідерів глобалізації, яке відноситься до розряду життєво-важливих: кому дістануться «лаври перемоги» у битві за африканську «скарбницю»? Схоже на те, що в черговий раз історія нагадала французьким політикам позабуту універсальність морального принципу взаємин країн в ринковому середовищі. У свій час його сформулював британський Прем'єр-міністр Г. Дж. Т. Пальмерстон: «У Англії нема вічних союзників і постійних ворогів – є вічні і постійні її інтереси й їх слід захищати». Те, що Франція повною мірою використовувала британській рецепт свого «процвітання» свідчить вся її колоніальна і постколоніальна історія. Велика ліберальна революція 90-х років ХХ століття і правила гри ринкової демократії, цей принцип лише цивілізувала в межах форматів сильніших. Спочатку це був G-7, згодом G-20. Збереження духу колоніалізму відбулося за рахунок «косметичного прибирання» старої системи господарювання, функціонування якої було поставлено під повний контроль іноземного фінансового і адміністративного апарату та нав'язування народам колишніх колоній цінностей колонізаторів.

Отже, риторика політиків головних союзників Франції в кордонах її історичної вотчини засвідчила наявність конфлікту інтересів, основу якого у 1996 році сформулював Держсекретар США У. Крістоффер. З його слів, «Африка не може бути особистим економічним ресурсом Франції» [11]. Для політичної еліти Франції слова Держсекретаря США означали, що Парижу з його політикою «Франсафрик» кинуту виклик з багатьма невідомими, а ситуація опинитися в ситуації «сам

на сам» ризикує бути провальною. Сьогодні можна впевнено констатувати, що Париж, позбавлений підтримки союзників, навіть в кордонах своєї африканської «спадщини» ефективно працювати вже неспроможний [13]. Вперше такі інтенції були висловлені у промові Е. Макрона під час його візиту в Малі у 2017 році. «У конфлікт в Малі, сказав він, Франція втрутилася в 2014 році, однак ситуація в сфері безпеки за цей період тільки погіршилася» [12].

Про відверті провали військових операцій Франції в Сахаро-Сахельському регіоні («Сервал» (2014 р.), «Бархан» (2017 р.)) свідчать доповіді місії ООН, яка була розгорнута у Західній Африці. Так, за її даними у період з 2016 по 2020 роки в результаті терористичних актів в Буркіна-Фасо, Малі і Нігерії було вбито більш ніж 4 тис. людей. Кількість осіб, які стали біженцями досягло 1 млн. осіб, а кількість терористичних нападів на поселення в цих країнах збільшилося у 5 разів.

Наслідками розчарувань вищеназваних країн в ефективності миротворчої діяльності Франції стало те, що уряди Малі, Буркіна-Фасо і ЦАР розірвали з Парижем угоди про співпрацю у сфері безпеки і висунули вимогу щодо виведення французьких військових контингентів з країн. Першою цю справу у 2020 році розпочала Малі. Слідом за Малі ці кроки здійснили Буркіна-Фасо (2022 р.) і ЦАР (2023 р.). Для іміджу Франції це виявилось неабияким приниженням й іміджевою втратою як країни-союзника у боротьбі з тероризмом. Отже, заяву Президента Франції Е. Макрона про значне скорочення військової присутності в країнах регіону, яку він зробив наприкінці лютого 2023 року можна розцінити як знаковий крок у розчаруванні Парижу в африканській політиці взагалі і в Сахаро-Сахельському регіоні, зокрема. За повідомленням видання *Político* (28.02.2023) у словах президента «мета нової ери – створити нашу присутність в сфері безпеки на новій основі – менше політики безпеки – більше бізнесу» міститься більш розгубленості, ніж ясності, як це зробити [14].

Висновки. В системі національної безпеки Франції африканському регіону відведена ключова роль. В «Стратегічному огляді» (2017 р.) політика забезпечення національних інтересів і реалізація стратегії безпеки напряму пов'язується з заморськими територіями Франції, які в умовах сьогодення «мають стратегічну і економічну значимість» [9]. Проте, у контексті заявленого, Францію в країнах регіону непокоїть розповзання

тероризму, зростання випадків етнічного і релігійного насилля, збройних конфліктів між окремими країнами та хвиля неконтрольованої еміграції через країни Сахаро-Сахельського регіону. В цих умовах політика нейтралізації викликів і загроз урядом Франції концентрується на військових операціях як в межах миротворчих місій ООН, так і в кооперації з європейськими та африканськими партнерами.

4. Феномен «Франсафрик» у політиці президентів

Н. Саркозі, Ф. Олланда і Е. Макрона

У проблемних питаннях підтримання привабливості стратегії франкофонії на африканському континенті у її основних складових є ще одна надто делікатна тема. Йдеться про феномен, на ім'я «Франсафрик». Як констатують фахівці він не має одностайної інтерпретації і його важко визначити. Отже, коли йдеться про «Франсафрик» то під цим терміном розуміється мережа латентних зав'язків, яка поєднує у єдиний організм корумповані політичні, фінансові, дипломатичні і військові еліти Франції і африканських держав. Його [організму] головним завданням є підтримання механізму реалізації французької неокolonіальної стратегії в Африці. У широкому тлумаченні «Франсафрик» позиціонується як «нова форма політики неокolonіалізму» Франції [9].

Історія розпорядилася так, що у політиці президентів Франції феномен «Франсафрик» найдраматичніше заявив про себе починаючи 2000-х років, коли довгострокові африканські пріоритети Парижу опинилися під тиском інтересів різноманітних сил. Зовні – це проявилось у діяльності різноманітних терористичних угруповань в країнах «чуттєвої зони», які визначали і визначають, так званні, «імперативи економічної безпеки» метрополії. Тут йдеться про такі країни як Сенегал, Малі, Алжир, Буркіна-Фасо, Нігерію, Нігер, Чад тощо – країни експортери урану, нафти, газу, алмазів, міді тощо.

Небезпеки зовнішнього чинника посилили небезпеки чинника внутрішнього. Можна сказати, що для французького керівництва його сила була неочікуваною. Йдеться про хвилю щорічних вуличних погромів (починаючи з 2005 року) у великих містах країни, в яких найактивнішим прошарком були вихідці з країн Магрибу, релігійний екстремізм мусульманських общин і неконтрольовану еміграцію з «півдня» під час великої «еміграційної кризи» 2013–2016 років в межах ЄС. Саме

вона [еміграцію з «півдня»] для французьких політиків стала найбільш чутливою темою у цей час.

Вибуховий потенціал цієї суміші дав знати про себе «збудженням» суспільства, крайньою формою якого став тероризм. За період з 2015 по 2017 рр. в країні було скоєно 10 терористичних актів, найбільш гучними з яких були напад на редакцію журналу «Charlie Hebdo», стадіон Стад-де-Франс і теракт в Ніцці в День взяття Бастилії. Причетність до них терористичної організації ДАШІ вимагала скоординованих дій силових структур, уряду і президента.

В історію «Франсафрик» президенти Н. Саркозі, Ф. Олланд і Е. Макрон, які перебували при владі у період з 2007 року по дійсний час (2022 р. Е. Макрон переобраний на другий термін) нічого нового не принесли. Як і за попередніх президентів, так званий, «новий курс» Парижу відносно «колоніальної спадщини» виявився продовженням заповідей Де Голля і підтриманням constant економічного імперативу на користь французьких корпорацій.

Як свідчить динаміка відносин Парижу з країнами клубу «Франсафрик» такий рамковий підхід зберігав свою ефективність майже до 2010 року – часу, коли про себе заявив близькосхідний тероризм. Саме він визначив «рубікон змін» у стратегії воєнно-політичної складової «Франсафрик», коли миротворчі місії Франції були трансформовані у тривалу антитерористичну компанію у цілому регіоні. Початком цього «рубікону» стала операція «Сервал» (2013–2014 рр.) в Малі. У цій трансформації Франція намагалася всі свої дії узгодити в межах рішень Ради безпеки ООН, з союзниками по НАТО і ЄС та окремими угодами з африканськими країнами де загроза тероризму стала критичною. Серйозність намірів Парижу засвідчили два факти. Першим, що за період з 2009 по 2012 рр. угоди в сфері оборони і безпеки уряд Франції підписав з 8 африканськими країнами – Того, Камерун, Габон, ЦАР, Джибуті, Коморами, Кот-д'Івуаром та Сенегалом. Другим, що на 25-му Саміті Франція-Африка (2010 р.) Африканському Союзу було виділено 300 млн. євро на зміцнення сил оборони і безпеки [15].

Обережність Франції підтримувати африканських лідерів і віддану їй політичну еліту визначили два чинники. Перший – це намір дотримуватися концепції Де Голля про якомога менше втручання у внутрішні конфлікти країн регіону і ширшу співпрацю з іншими країнами в сфері

безпеки. Другий – це побоювання Парижу зав’язнути у перманентній війні з тероризмом і вести її власними ресурсами – фінансовими, військовими, матеріально-технічними, людськими, логістичними, розвідувальними, інформаційними. Дозволити собі таку авантюру в умовах збільшення фронту боротьби Франція не могла. Фактично ці та інші кроки Франції у забезпеченні безпеки великого регіону, який включав Сахель, Західну і Центральну Африку стали відповіддю на ціле коло занепокоєнь щодо нових загроз національній безпеці ХХІ століття, які були сформульовані у «Білій книзі» 2008 року.

Як свідчить перебіг подій на початку ХХІ століття руйнування відносин Парижу з країнами колишньої колоніальної імперії почалося з часів президента Н. Саркозі (2007–2012 рр.). Своїх обіцянок під час виборчої компанії 2007 року, «що Франція перегляне африканську політику і більше не буде виконувати роль жандарма в Африці» Саркозі як ексцентричний політик дотримувався формально. Для нього попереду всіх розмов і політичних рішень африканського порядку денного завжди стояла вигода: або політична, або фінансова, або економічна [16; 17]. І в цій грі він міг допуститися певної риторики, що називається – «на грані». Прикладом такої риторики є заяви, що «Африка має потребу у Франції більше ніж Франція у Африці», або, що «африканці недостатньо увійшли в світову історію» (2007 р.). Пізніше від цих ганебних «опусів» він делікатно відмовився, але в контексті висловленого Саркозі, африканські лідери нагадали французькому уряду один історичний факт, який явно дискредитує гуманістичний і цивілізаторський образ Франції. Йдеться про те, що у хронах французьких музеїв знаходиться більш ніж 65 тис. експонатів культурного надбання народів Африки і прийшов час це все повернути законом власникам. Звісно, що на цей крок Париж виявився неготовим.

Остаточні заявлені виборчі обіцянки як анахронізм великої політики Саркозі приніс в жертву починаючи з 2010 року – часу великої гри «демократичних революцій», які фактично зруйнували мир і стабільність на Близькому Сході. Ініційована Саркозі військова підтримка, так званих, «лівійських повстанців» (19.03–31.10.2012 р.) країнами НАТО закінчилися поваленням режиму М. Каддафі, який за оцінками фахівців досить ефективно боровся з терористичною загрозою на півдні Сахари. Наслідками операції в Лівії стало розростання трансна-

ціонального тероризму і неконтрольованої міграції з країн Сахеля в країни ЄС. Стосувалося це й Франції.

З позиції анахронізмів риторики президента Саркозі лівійську операцію «Об'єднаний захисник» можна розцінити з двох позицій: як усунення з політичної арени політичного діяча іншої країни – фінансового спонсора його виборчої компанії (за даними слідства у справі Саркозі – 50 млн євро) [16], щоб позбавитися слідів «лівійського гаманця» і як неабияку політичну помилку тривалої дії, яка у якості інформаційної бомби засіла в свідомості виборців Франції та політиків і громадян краї Африки. Тут йдеться про неприємні питання щодо французької політики зміни «недемократичних» і підтримання диктаторських режимів для президента Е. Макрона під час його великого африканського турне у 2017 році [18] де лівійські події 2012 року несподівано для президента опинилися в центрі уваги місцевих ЗМІ і студентської молоді, з якою він мав численні зустрічі.

Президент Ф. Олланд в африканських справах теж дотримувався лінії Де Голля (політики «найменшого втручання»), але на відміну від Н. Саркозі, вів себе більш обережніше. Тут безумовно свою роль зіграв «лівійський слід» і наслідки помилок політики Парижу в країнах ісламського світу, які проявили себе у цілому Середземноморському регіоні включно Францію.

Як і Саркозі він пообіцяв вести діалог з країнами Африки на рівних і позбутися ганебних сторінок «Франсафрик». Головні аспекти нової політики він зафіксував у виступі в Дакарі у жовтні 2012 року. За термін свого президенства (2012–2017 рр.) Ф. Олланд здійснив 32 поїздки по країнах континенту, у яких головними темами була безпека, боротьба з тероризмом та підтримка політики франкофонії в економічній, гуманітарній і політичній складових. У 2013 році його миротворча активність в Африці була відмічена премією миру імені Фелікса Уфуе-Буанї. Проте, як і його попередник Олланд теж припустився низки помилок, які зіпсували його імідж «африканського миротворця». Йдеться про суперечливі передумови французької операції «Сервал» в Малі (2013 р.), яку на прохання президента країни Діонкунди Траоре розпочав Париж і втручання у внутрішні справи в ЦАР (2013 р.).

Поводом для операції в Малі стала загроза вторгнення у межі країни ісламських терористів з території Лівії і захист місцевого населення.

Гуманітарний аспект дій Франції став лейтмотивом повідомлень всіх впливових світових ЗМІ. Однак у цій історії є надто сумнівні передумови. Йдеться про те, що напередодні вторгнення французьких військ в Малі (2013 р.), спецслужби Франції відсторонили від влади обраного президента Амаду Тумане Туре. У контексті інтересів Франції в Малі, а це «урановий імператив» інтересів енергетичного концерну «Арева», таке порушення міжнародного права Парижем з боку союзників залишилося «непоміченим». Рішучість дій Ф. Олланда на той час президент Е. Макрон оцінив наступним чином: «Операція «Сервал» пройшла успішно. Вона зробила честь Франції» [18]. Операція «Бархан» (2014 р.), яка згодом прийняла естафету «Сервала» у складі Сахельської п'ятірки «G5S» з часом теж втратила блиск ефективного інструменту у боротьбі з тероризмом. Наслідками прорахунків стало те, що країни-члени «G5S» як Малі і Буркіна-Фасо, починаючи з 2020 року остаточно вийшли з під опіки Парижу і запросили допомоги у Москви.

У тривалому протистоянні між християнам і мусульманами в Центральноафриканській республіці (ЦАР), яке тривалий час роздирає країну президент Олланд повів себе як у найкращі часи колоніальної епохи. Тут спрацювало перманентне правило гри вільного ринку, де бажання володіння відкидає будь яку раціональність і прогноз. Зацікавленість Парижу у контролі над ЦАР була продиктована її природними багатствами – залежи урану, алмазні та золотоносні копії, цінна деревина тощо. В ситуації «керованого хаосу», який Франція сама ж і спровокувала у 2013 році було розпочато операцію «Сангаріс». Залучивши до неї 15 тис. військовослужбовців і витративши 500 млн. євро, протягом 3 років Париж намагався встановити свій контроль і стабілізувати ситуацію. Але цим планам не судилося збутися і в жовтні 2016 року Олланд прийняв рішення залишити країну і передати миротворчу операцію під патронат миротворчих сил ООН [18; 19].

В умовах гучних провалів в антитерористичній діяльності завдання виправити ситуацію було покладено на директорат безпеки, співпраці і оборони Міністерства закордонних справ Франції (Direction de la coopération de sécurité et de défense – DCSD). Починаючи з 2015 року нова структура розпочала оперативну співпрацю з міністерствами внутрішніх справ і оборони африканських країн і координацію всієї антитерористичної роботи. Особливістю активності DCSD є його

спрямованість на країни Африки. Як відмічають фахівці на них буде витрачатися до 60 % всього переліку зусиль [20].

У кінцевому рахунку очікуваних політичних і економічних дивідендів в антитерористичних компаніях Франція не отримала, але хвилю «анти Франція» в суспільно-політичних настроях населення країн перебування політика Парижу залишила. Цьому сприяло три факти, які надто суперечили риториці Олланда щодо долі «Франсафрик» в його політичних пріоритетах. Факт перший – у протистоянні сторін в ЦАР Франція опинилася між двома силами – ісламським терористичним угрупованням «Селека» і озброєними формуваннями християнських поселень. У Малі, навпаки, вона протистояла структурам ісламського тероризму «Акмі» і «Муджао», які прагнули встановити контроль над країною. Факт другий – через територію Малі терористичні групи як «Боко Харам» почали проникати у Камерун, Демократичну Республіку Конго і Чад, що загрожувало перетворенням цих країн у «сіру зону». Факт третій – Президент К. Самба Панза, яка зайняла посаду за допомогою французів стала джерелом тотальної корупції і розкрадання грошей, що явно суперечило передвиборчим гаслам Олланда покінчити з тіншовими проявами політики «Франсафрик». Французьку «спадщину» в країні почав руйнувати президент Ф.А. Туадера. Обраний на посаду у 2017 році він теж відмовився від послуг Парижу.

Як вихованець впливових фінансових структур (служба інвестиційним банкіром у «Rothschild & Cie Banque») президент Е. Макрон людина «скорих рішень» і «проривних» ідей. Класичну дипломатію з її тривалими механізмами «опрацювання» думок він замінив сміливими пропозиціями у колі перших осіб держав, стрімкими вояжами по країнах світу, ефектною картиною зустрічей з молоддю і яскравою риторикою про беззмарне майбутнє якомога для більшої кількості людей [21]. Проте, в Африці такий стиль Макрона спіткала невдача. Амбіційний політик Макрон опинився у полоні вже розкрученого тренду «темних сторінок» політики «Франсафрик», помилок Н. Саркозі і Ф. Олланда, великої гри в «африканських володіннях» союзників і противників та гами національної архаїки політичного і економічного устрою країн регіону, які віддзеркалювали конкуруючі інтереси різноманітних сил. Фон африканської авансцени, на яку вийшов президент Франції, можна описати словами Н. Саркозі, які той висловив у своїй промові

на 62 Генасамблеї ООН (2007): «Коли ти слабкий і скорений, ти готовий прийняти війну. Заклик до поваги і різноманітності. І це закликає до справедливості» [22].

Почути тональність цих закликів Е. Макрону довелося вже під час свого першого великого африканського турне у листопаді 2017 року, у якому за три дні він побував у Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуарі і Гані. Слогану Макрона, що «прийшла пора забути про колоніальне минуле і почати відносини з чистого аркуша» були протиставлені звинувачення щодо «причетності Парижу у вбивстві президента-реформатора Буркіна-Фасо Т. Санкарь», вимоги щодо «виведення французьких військ з Буркіна-Фасо» та «припинення політики французького імперіалізму». У Кот-д'Івуарі в міжнародному аеропорту Макрона зустрів не президент країни А. Уаттара, а віце-президент Д. Каблан Дункан, що явно порушувало дипломатичний протокол. В ЗМІ це було оцінено як «відповідь», за неповагу до президента Кот-д'Івуару, коли той був з візитом в Парижі і його в аеропорту зустрічав не президент, а міністр уряду Франції. Не задалося у Макрона і з його пропозиціями щодо посилення координації дій між країнами в регіоні Сахеля з метою припинення работоргівлі і незаконної еміграції в країни ЄС через Середземне море. Їх він висловив під час П'ятого саміту Європейського і Африканського союзів, роботу якого було приурочено до візиту Макрона в Кот-д'Івуар. Фактично його заклики залишилися «непоміченими» учасниками саміту і як констатували експерти «виступи, які переслідують добрі наміри, рідко супроводжуються реальними діями» [18].

Не обійшов увагою тенденцію спаду впливу Франції в регіоні і президент Гани. Під час прес-конференції для ЗМІ він сказав наступне: «Ми не можемо будувати політику в наших країнах, в наших регіонах, на нашому континенті на підтримці, яку хотів би надати нам Західний світ, Франція або ЄС. Це не працювало вчора, це не буде працювати завтра... Франція повинна робити те, що вона захоче робити для своєї ж користі, якщо це співпадає з нашими інтересами» [18]. Заява лідера Гани Наной Акуфо-Аддо була явно не по душі президенту Франції, що виказало його помітне хвилювання під час промови останнього.

З урахуванням другого терміну перебування Е. Макрона на посаді президента з візитами в країнах Африки він перебував 18 разів. Проте, його індивідуальний стиль і отриманий політичний досвід, так і не

приніс йому помітних перемог і великих досягнень. Як констатують експерти традиційний французькій дискурс про те, що «якщо Африка не зможе успішно розвиватися, то і Європа під тиском зростаючої хвилі тероризму і мігрантів зазнає невдачу у своєму розвитку» продовжував перебувати у ворожому для Парижу середовищі. Його зміст визначали як незміна політика «Франсафрик», так і політичні опоненти діючого президента. Особливо яскраво це проявилось під час виборчих перегонів у 2022 році. Наприклад, у публічних дебатах та заявах лідер лівих Жан-Люк Меланшон під час виборчої компанії у парламент (2022 р.) і президентської компанії (2022 р.) постійно повторював тезис про «необхідність боротися з бідами ультраліберального хижацтва, яке обрушилося на Африку». За його словами «це лихо нав'язується французькою державою». Для політичної сили, яку представляв діючий президент, а це коаліція Ансамбля *La République en Marche* – це обіцяло велику перестановку в кабінеті міністрів і зміни африканської політики. За словами Меланшона основу нової політики, повинні скласти «відмова від необмежених інтересів французької олігархії... і припинення політики грабування Африки» [18; 23].

Тривожну тональність внутрішнього дискурсу навколо «африканської спадщини» президент Е.Макрон скоро відчув у двох зовнішньополітичних вояжах, які він здійснив вже у якості переобраного президента Франції. Перший візит відбувся до Алжиру (2022 р.), а другий охопив такі країни як Габон, Анголу, Конго і Демократичну Республіку Конго (2023 р.).

У колоніальній історії Франції Алжир посідає особливе місце. Тут є сторінки «відвертого табу» щодо офіційної політики Парижу, викривлення подій у часи колоніалізму і конфронтація у сучасному стані взаємовідносин, які обумовлюють «фантомні болі» алжирської війни 1954–1962 років. Про це, наприклад, свідчить політика французького медійного дискурсу щодо алжирської тематики. Він відбудовується так, щоб дистанціюватися від «болючих тем», а якщо і торкатися тих далеких подій, то тільки у нейтральних слоганах – «ті події», «ті часи», «миротворча операція» тощо [24].

З часів президента Де Голля улагодити відносини з Алжиром не зміг жоден президент Франції. Не вийшло це й у президента Макрона під час його другого візиту в країну у серпні 2022 року (перший візит

в 2017 році). Алжирці так і не прийняли його вибачення «за злочини проти людяності» за період колоніальної політики з 1830 по 1962 рік, які народу Алжиру приніс президент. Проте, слів «покаяння», яких від нього очікували в Алжирі, він так і не висловив. На додаток його «відвертість» була знівельована інтерв'ю газеті Le Monde, у якому роком раніш Макрон виловив сумнів, що алжирська нація існувала до приходу французів. Як вважають експерти це зіграло ключову роль у зриві планів Парижу досягти під час візиту двох важливих домовленостей. Першої – це у «газовому питанні» і другої – це налагодити співпрацю з питань безпеки в зоні Сахеля [25]. Політична невдача може означати лише одно – у відносинах Алжира і Франції є питання, які стан двосторонніх відносин сторін ставлять на паузу і в них нічого не змінюється. Таким сигналом став виклик на початку лютого 2023 року владою Алжиру свого Надзвичайного і повноваженого посла у Франції. Як прийнято у дипломатії такий крок означає невдоволення сторонами діалогу станом відносин, а його здійснення позиціонується як «рішучість намірів».

Зміст другого турне країнами центральної Африки Е. Макрон анонсував, так звану, «африканською промовою» від 27 лютого 2023 року, у якій підкреслив «своє велике упокорення перед обличчям того, що відбувається на африканському континенті». Контекст змін на гірше він пов'язав з «ситуацією, яка не має прецедентів в історії і набором загроз, які викликають запаморочення». На пропозицію Макрона виходом з такого стану повинна стати «консолідація держави і адміністрації, інвестиції в освіту і охорону здоров'я, занятість населення і енергетичний перехід на нові технології [26]. В речах президентів Франції і перше, і друге – не є абиякою новиною. Справа в іншому – у втраті Францією важелів «величі», яка вимагає всебічного ресурсного забезпечення того, що вона пропонує країнам партнерам. Отже, для африканської політики Франції це турне першої особи повинно було виконати декілька важливих завдань.

Першим завданням був намір підтримати режими в країнах візиту і завірити місцеву еліту, що Африка більше не є вотчиною Франції у контексті тривалої «колоніальної моралі». Відтепер, у неї є «дружні відносини» зо всіма, «обов'язки» та «інтереси» на континенті, які вона буде відстоювати [26]. Іntenції промови президента 27 лютого натякали і на те, що про гірші часи політики «Франсафрик», яка базувалася на коруп-

ції і підтримці місцевих диктаторів слід забути. Відтепер, стан зовнішньої підтримки пов'язувався з рівнем прав і свобод людини та інститутами демократії. З одного боку такий меседж давав надії на владу силам опозиції, яка вбачала у Франції патрона існуючих режимів, а з другого, в Парижі добре розуміли, що без представників «старої еліти» відстоювання інтересів Франції позбавлено будь-яких перспектив.

Друге завдання виглядає більш прагматичним – покидаючи Африку, залишитися там якомога довше. Стратегія «спільного керування військовими базами», яку Франція має намір реалізувати у ключових районах Африки з 2023 року – це сигнал для широкого кола гравців на африканській авансцені від ворогів (терористичних організацій) і конкурентів (Китай, Росія, Туреччина тощо) до союзників (країн ЄС), що Франція «має намір і надалі захищати інтереси французької економіки в Африці, куди відкрито просуваються багато країн» [26].

Те, що підсумки африканського турне президента Макрона не є тріумфом його версії «Франсафрик» свідчить заява президента Конго Фелікса Чісекеді, який на підсумковій прес-конференції сказав наступне: «Франції слід подивитися на африканські країни як на дійсних партнерів, з повагою. Не патерналістським поглядом, боцім то і без нас вона знає, що нам потрібно». У ЗМІ така заява президента Конго була розцінена як звинувачення Парижу в політиці подвійних стандартів, тобто, у суспільному просторі проголошується «одне», а на справді робиться «інше» [27]. На думку експертів у діалозі двох лідерів були озвучені певні маркери політики майбутнього. Країни Африки прагнуть повернення Францією «історичного боргу» і поваги до суверенітету, а Франція – прагнучиме реновації політики колоніалізму через нав'язування системи безпеки та інститутів західної демократії.

Висновки. В системі країн-членів клубу франкофонії особливе місце належить змісту політики «Франсафрик». Сьогодні більшість авторів схильні характеризувати її як «приховану форму політики неокolonіалізму» Франції. З часів Де Голля «Франсафрик» практично не втратила своєї колоніальної сутності, навіть за умов того, що всі наступні президенти Франції публічно заявляли її позбутися. «Тасм-ниця» такої поведінки лежить на поверхні – французькі політики високого рівня добре розуміють, що економічне благополуччя Франції на пряму залежить від її ефективності.

**5. Економічний імператив
французької політики неоколоніалізму**

Є ще одна причина, яка заважає Парижу порозумітися з країнами колишньої колоніальної імперії. Це – зрозуміти соціально-економічні і суспільно-політичні процеси, які все більше диктуються популяризацією ідеології націоналізму на утилітарно-побутовому рівні. У масовій свідомості населення країн африканського регіону цей феномен суспільного буття тривалий час матеріалізується у використанні чуттєво-окрашених, емоційних образах. Початок його усупільнення слід відраховувати з 70-х років минулого століття, коли молодь з багатьох країн африканського континенту перебувала на навчанні в колишньому СРСР, а згодом як нова еліта стала носієм і творцем національної свідомості. З цього часу образи нового суспільства «пронизані духом обурення, гнівного протесту проти національного пригнічення і расової нерівності». Життєздатність цих образів забезпечує зв'язок «миру ідей з миром влади і політики» [28]. В суспільно-політичній думці країн франкомовної Африки ці образи слугують одночасно і бар'єром, і «посередником», що переводить франкомовну комунікацію у стан «неймовірності», про що у свій час писав Н. Луман у праці «Неймовірність комунікації» [29, с. 63].

Перед цими чинниками французька мова і культура як основа існуючої моделі франкофонії безсилі в силу відсутності «перспективної комунікації, навколо якої суспільство створює свої соціальні системи». Йдеться про такі чинники-посередники як гроші, владу, вплив, ціннісні орієнтації тощо, що генерують утворення національно-культурних соціальних систем і особливих підсистем в економіці, політиці, науці тощо [29, с. 65]. В африканських реаліях сьогодення ці чинники-посередники, з одного боку, «приватизовані» вузьким колом національної еліти, яка продовжує особисте збагачення, а з другого, хижацькими апетитами транснаціональних корпорацій, які за будь-яку ціну прагнуть надприбутків. Отже, перехід комунікації зі стану неймовірності у стан ймовірності, може відбутися тільки завдяки наповненню базових «посередників» новим соціальним духом і конкретним змістом якомога для більшої кількості людей. Наповнення цього переходу може відбуватися тільки за умов коли культ «колективної пам'яті» стимулюватиме (а не гальмувати) культ «нового» суспільно-значущого: сім'я,

політика, економіка, охорона здоров'я, право, культура, виховання. Така формула буде ефективною, коли у цю систему відносин будуть включені всі верстви суспільства [29, с. 67]. Цього в африканських країнах не спостерігається, а для Франції сьогодення з її соціально-економічними проблемами – це не є метою. Тут слід пригадати тривале і досі невщухаюче обурення французького суспільства щодо пенсійної реформи в країні, яку президент Е. Макрон зі своєю політичною силою *La République en Marche* нав'язав суспільству, і яку, незважаючи на опір трудової Франції, він затвердив 15 квітня 2023 року.

Шестиденний візит Папи Римського Франциска в Демократичну Республіку Конго (ДРК) Південний Судан, якій він здійснив у січні-лютому 2023 року ще раз підтвердив, що для африканських країн, які перебувають у полоні політики «Франсафрик» завдання вийти з кола бідності і соціальних потрясінь є ілюзією. На думку Понтифіка (*Pontifex Maximus*) коріння всіх бід африканського континенту знаходиться у тривалій політиці «економічного колоніалізму», яка прийшла на зміну політичній залежності від метрополій. В Кіншасі (ДРК) під час виступу в президентському палаці він сказав наступне: «Геть руки від Африки! Досить душити континент, він не шахта, яку потрібно опустошити» [30]. Такі інтенції промови Понтифіка свідчать про те, що за час від його попереднього візиту на африканській континент у листопаді 2015 року (візити у Кенію, Уганду і Центральноафриканську Республіку) нічого не змінилося. Навпаки, все стало ще гірше.

Переконливі факти наслідків рабовласницького характеру політики «економічного колоніалізму», до яких причетний французький капітал і французькі політики регулярно оприлюднюються такими авторитетними структурами як ООН, МВФ, Міжнародна організація з міграції (МОМ), Міжнародна організація праці (МОП), ЮНІСЕФ, *Transparency International* тощо.

Сьогодні африканські країни табору Франкофонії очолюють від'ємні світові рейтинги з таких питань як:

– **залучення малолітніх дітей до праці.** В таких країнах як Нігерія, Бурунді, Зімбабве, Судан, ДР Конго, Сомалі, Еритрея діти починають працювати з 5-9 років. Більш 50% дітей шкільного віку не ходять до школи, а в середньому по материка ця цифра складає біля 22%. Про це йдеться в звіті спеціального доповідача ООН з питань сучасного рабства [31; 32];

– **корупція.** Сьогодні такі країни як Сомалі, Південний Судан, Судан, Гвінея-Бісау, Екваторіальна Гвінея є найбільш корумпованими країнами світу [33];

– **рівень бідності.** Переважна частина населення найбільш бідних країн регіону живе менш ніж на 2\$ на добу;

– **дискримінація емігрантів.** За підрахунками експертів з INSEE вихідці з африканських країн за однакову роботу отримують у Франції заробітну платню меншу ніж французи. Наприклад, француз – 1550 євро, виходець з країн «Франсафрик» – 1300 євро [34];

– **рівень релігійного і етнічного протистояння.** Сьогодні Судан, Центральноафриканська Республіка, Демократична Республіка Конго, Малі, Мозамбік є найбільш гарячими точками миротворчих зусиль ООН;

– **відсутність демократії.** У політиці подвійних стандартів відсутність демократії не заважає Франції підтримувати тісні зв'язки з одіозними режимами регіону, особливо на тлі зниження впливу в країнах Сахеля і Західної Африки. З цього приводу експерт Французького інституту міжнародних відносин Тьеррі Віркулон в інтерв'ю Europeews сказав наступне: «Я схильний вважати, що в регіоні (йдеться про Центральну Африку) й мови не може бути про демократію. Ніхто не очікує зміни режимів» [35].

Спротив з боку низки африканських країн економічному колоніалізму Франції в регіоні, у першу чергу, продиктований сировинним імперативом французької зовнішньої політики. У великому перерозподілі останньої світової «комори» корисних копалин, якою є країни Африки Франція має намір не упустити свій шанс. Оціночні данні свідчать, що у регіоні розташовані великі залежи хромітів – 80% світових запасів, фосфатів – 76%, марганця і кобальту – 60%, бокситів – 50%, алмазів – 40%, золота – 37%, нафти і природного газу – 3%, а також значні запаси залізної руди, мармуру та урану. Відповідно, у центрі уваги світової політики опинилися країни-володарі цих багатств – Малі, Нігерія, Нігер, Гана, Гвінея, Сьєрра-Леоне, Кот-д'Івуар та інші [36]. Те, що ціну цієї ставки у Парижі добре розуміють свідчить заява державного секретаря з питань розвитку франкофонії і міжнародних партнерств у міністерстві Європи і іноземних справ Франції Хрісули Захаропулу. Вона сказала наступне: «Час більше не для загальних, автоматичних, історичних, стійких союзів. Ми вступаємо у нову еру спеціальних партнерств по всім питанням, де в нас є спільні інтереси» [26].

У великій політиці інтенції подібних заяв чиновника такого рівня слід розуміти як перманентну гру форм духу, у якій кожен суб'єкт процесу взаємин прагне своїх інтересів. Саме суперечність між ними як це розумів великий Гегель – «інтереси інтересам різниця», – заперечує їх матеріалізацію у декларованому вигляді. Отже, схоже за все, у гонитві за збереження африканського надбання Франція вступає в «еру багатьох невідомих», де союзники можуть стати ситуативними партнерами, а конкуренти – відвертими ворогами. Прикладом того такого варіанту розвитку подій є заява Дж. Мелоні – прем'єр-міністра Італії щодо ролі Франції у політиці розграбування Африки. «Ганьба вам Еммануель Макрон – сказала вона. Перш, ніж звільнити Європу від африканців, ми повинні звільнити Африку від деяких європейців, які друкують гроші для 14 суверенних африканських націй, заставляють дітей працювати в шахтах. Африканці тікають не з Африки, вони тікають від вас» [37].

Висновки. Сучасна модель франкофонії і концепції «Франсафрик», які є центральними чинниками політичного курсу французького керівництва щодо «величі Франції» не можуть приховати продовження Парижем політики «економічного колоніалізму». В умовах зростаючої світової конкуренції за ресурси у Парижі добре розуміють, що африканська спадщина є гіперметою національної політики у XXI столітті. Для Франції зберегти африканській регіон в зоні свого впливу означає отримати шанс на виживання і можливість посісти «місце під сонцем в історії майбутнього» [4, с. 117].

6. Висновки

У прагненнях Парижу «величі Франції» франкофонія відіграє особливу роль. Починаючи з першого президента П'ятої Республіки Де Голля вона набула статусу стратегії у просуванні національних інтересів, а з утворенням Міжнародної організації Франкофонії (1970 р.) стала сигналом світовій спільноті про глобальні зазіхання Франції як того прагнув президент. Плодами цієї стратегії Франція активно користувалася всю другу половину минулого століття, що, за визнанням експертів, стало основою «золотого часу» французької моделі соціально-економічного розвитку.

У форматі відносин в клубі «Франкофонії» є відкриті і закриті системи. Відкриту систему відносин позиціонує Міжнародна організація

Франкофонії, яка публічна щодо напрямків співпраці і цілей організації. Закрита – політика «Франсафрик», яка націлена на утримання африканської «колоніальної спадщини» Франції в орбіті її політичного впливу. Ця система передбачає як таємні механізми відносин між правлячою верхівкою багатьох країн африканського регіону та політичним і економічним класом Франції, так і військові операції з метою зміни політичних режимів в окремих країнах, які створювали і створюють загрози для національної безпеки. В цьому питанні керівництво Франції діє послідовно і рішуче в дусі політичного заповіту Де Голля – захищати віддалені території, де присутні інтереси республіки і протистояти спробам наддержав закріпитися на них. Починаючи з XXI століття цей заповіт став вимогою часу і домінуючим імперативом оновленої політики відносно «колоніальної спадщини». Сьогодні його зміст закріплений у Білій книзі, Воєнній доктрині Франції і Стратегічному огляді.

Констатація намірів у документах такого рівня означало, що обіцянки трьох останніх президентів Франції Н. Саркозі, Ф. Оланда і Е. Макрона «покласти край ганебній політиці «Франсафрик» надто скоро розчинилися у миротворчій риторичі політиків, а у вирішенні справжніх проблем країни Африки залишилися «сам на сам». Тригером, що запустив антифранцузькі настрої на континенті стали наслідки політики Парижу щодо зміни режиму в Лівії, підтримка «Арабської весни» та злочини Франції в під час колоніальної історії в Алжирі. Підсумком відвертого егоїзму французьких політиків стало те, що країни африканського регіону отримали хвилю тероризму, релігійного екстремізму, неконтрольовану еміграцію, жахливу бідність та спалах небезпечних епідемій. В останні 15 років відголоски цих явищ відчували країни Південної Європи і сама Франція.

Сучасна стратегія франкофонії і політика «Франсарик» націлені на обслуговування у «м'якому ключі» французької стратегії «економічного колоніалізму» в африканському регіоні (вислів Папи Римського Франциска). Заяви високопосадовців французького уряду і присутність в країнах Африки «капітанів» французького уранового, нафтового, продовольчого тощо бізнесу свідчать що починаючи з 2023 року Франція має намір частково демілітаризувати африканську стратегію і зробити ставку на бізнес-інтереси і ситуативних союзників, які б разом з нею забезпечили б її сталий розвиток.

Список літератури:

1. Міжнародна організація франкофонії. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/mizhnarodna-organizaciya-frankofoniyi> (дата звернення: 15.03.2023).
2. Шаповалов А. Основные положения военной доктрины Франции. URL: http://factmil.com/publ/strana/francija/osnovnye_polozhenija_voennoj_doktriny_francii_ch2_2018/33-1-0-1347 (дата звернення: 12.03.2023).
3. Сун Дзы. Искусство стратегии / Пер. с кит. Н.И. Конрада. Москва : Ексмо, 2006. 145 с.
4. Аталі Ж. Коротка історія майбутнього. URL: https://royallib.com/book/attali_gak/kratkaya_istoriya_budushchego.html (дата звернення: 24.03.2023).
5. Дудо А. Голлизм как модель национальной безопасности Франции. URL: <https://evolutio.info/ru/journal-menu/2002-2/2002-2-dudo> (дата звернення: 21.03.2023).
6. Валютное сотрудничество между Африкой и Францией: франк КФА. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/dossiers-pays/afrika/la-cooperation-monetaire-entre-l-afrique-et-la-france-le-franc-cfa/> (дата звернення: 19.03.2023).
7. Пастернак Р. Роль Франции в разрешении вооружённых конфликтов в Африке (2014). URL: http://factmil.com/publ/strana/francija/rol_francii_v_razreshenii_vooruzhjonnykh_konfliktov_v_afrike_2014/33-1-0-472 (дата звернення: 16.03.2023).
8. Джонсон Б. Омріяний Рим / Борис Джонсон ; пер. з англ. Б. Превіра. Харків : Віват, 2020. 256 с.
9. Шаповалов А. Основные положения военной доктрины Франции. URL: http://factmil.com/publ/strana/francija/osnovnye_polozhenija_voennoj_doktriny_francii_ch2_2018/33-1-0-1347 (дата звернення: 17.03.2023).
10. Грубов В.М. Свиначенко В.В Сирійське питання у стратегіях міжнародних коаліцій: коли політика інтерпретацій приховує інтереси. *Держава і право*. Інст. ім. В.М. Корецького : Зб. наук. праць. Серія Політичні науки. 2020. Вип. 87. С. 384–404.
11. Мезенцев С.В. Внутренние и международно-политические аспекты кризиса в мали и французская операция «Сервал». URL: <http://frantsuzskaya-operatsiya-serval.pdf> (дата звернення: 14.03.2023).
12. Филиппов В.Р. Плохая новость для Емануэля Макрона. URL: <https://sg-sofia.com.ua/plohaya-novost-dlya-makrona> (дата звернення: 12.04.2023).
13. Филиппов В.Р. Приоритеты африканской политики Э. Макрона: операция «Бархан». *Международные отношения*. 2018. Вып. 3. С. 67–78.
14. FREEDOM Підсумки турне Макрона країнами Центральної Африки: у кого більше впливу на континенті. URL: <https://uatv.ua/uk/pidsumky-turne-makrona-krajinamy-tsentralnoyi-afryky-u-kogo-bilshe-vplyvu-na-kontynenti/> (дата звернення: 14.04.2023).
15. Халитова А.Р. Военные аспекты политики Франции в Африке при Н. Саркози и Ф. Олланде (2007–2017 гг.). URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=31313 (дата звернення: 29.03.2023).
16. Везель Б. Приговор Саркози – сигнал французской политической элите. URL: <https://www.dw.com/ru/kommentarij-prigovor-sarkozi-signal-francuzskoj-politicheskoj-jelite/a-56745372> (дата звернення: 14.04.2023).

17. Туре Ф.А. Николя Саркози, между бизнесом и дипломатией в Африке. URL: <http://surl.li/htdap> (дата звернения: 11.04.2023).

18. Филиппов В.Р. Африканский капкан для Эммануэля Макрона. Известия АлтГУ. *Исторические науки и археология*. 2019. Вып. 2. С. 80–86.

19. Скали Я., Естевес А. Окончание военной кампании Франции в Мали: как будет выглядеть регион перед лицом террористических угроз? URL: http://inion.ru/site/assets/files/6308/na_russkii_jazyk_sputnik.pdf (дата звернения: 03.04.2023).

20. Политика Э. Макрона на африканском направлении: оценки и прогнозы. URL: <https://www.imemo.ru/news/events/text/politika-e-makrona-na-afrikanskom-napravlenii-otsenki-i-prognози> (дата звернения: 17.03.2023).

21. Чихачев А.Ю. Внешняя политика современной Франции: особенности дипломатического стиля президента Э. Макрона. *Вестник Поволжского института управления*. 2018. Том 18. № 3. С. 46–51.

22. Выступление президента Французской Республики Его Превосходительства г-на Николя Саркози на 62 Ген. Ассамблее ООН. URL: <https://www.un.org/ru/ga/62/statements/france.pdf> (дата звернения: 19.03.2023).

23. Жан-Люк Меланшон в Матиньоне: что это изменит для Африки. URL: <http://surl.li/htdbd> (дата звернения: 27.03.2023).

24. Легейдо В. «Здесь мы топим алжирцев»: как одна жестокая колониальная война превратилась для Франции в запретную тему. URL: <https://knife.media/algeria/> (дата звернения: 08.04.2023).

25. Euronews Вторая попытка: Макрон снова едет с визитом в Алжир. URL: <https://ru.euronews.com/2022/08/25/macron-algeria-visit> (дата звернения: 10.04.2023).

26. RFI/Макрон в Габоне: президент Франции испытает на прочность «новые отношения» с Африкой. URL: <http://surl.li/htdbg> (дата звернения: 13.04.2023).

27. Newfull. Президента Франции высмеяли в Африке за его слова об отсутствии на Западе двойных стандартов. URL: <https://newsfull/279903/prezidenta-frantsii-vysmeyali-v-afrike-za-ego-slova-ob-otsutstvii> (дата звернения: 13.04.2023).

28. Мирзеханов В. С. Интеллектуалы, власть и общество в Черной Африке: На материалах франкоязычных стран региона в последней трети XX века. URL: <https://www.dissercat.com/content/intellektualy-vlast-i-obshchestvo-v-chenoi-afrike-na-materialakh-frankoyazychnykh-stran-reg> (дата звернения: 03.04.2023).

29. Луман Н. Неймовірність комунікації / Філософія і методологія соціальних комунікацій : Хестомагія / Упоряд. В.М. Грубов, М.Г. Санакуєв. Київ : Вид. Білий Тигр, 2016. 194 с.

30. Руки прочь от Африки! Папа Франциск прибыл в Демократическую республику Конго. URL: https://www.newsru.co.il/world/1feb2023/pope_202.html (дата звернения: 12.04.2023).

31. Детский труд в Африке. 7 худших африканских стран. URL: <https://www.africanka.com/detskij-trud-v-afrike-7-hudshih-afrikanskih-stran/> (дата звернения: 07.03.2023).

32. Более 20 процентов детей в Африке подвергаются эксплуатации. URL: <https://www.svoboda.org/a/bolee-20-detey-v-afrike-podvergayutsya-ekspluatatsii/31994298.html> (дата звернення: 07.03.2023).

33. Transparency International. 10 самых коррумпированных стран Африки, 2020. URL: <https://www.africanka.com/10-samyh-korrumpirovannyh-stran-afriki-2020> (дата звернення: 08.03.2023).

34. Комиссарова Ж.Н., Глушков П.А., Иммиграция и иммиграционная политика во Франции. URL: <https://mirec.mgimo.ru/upload/ckeditor/files/immigration-and-immigration-policy-in-france.pdf> (дата звернення: 20.03.2023).

35. Підсумки турне Макрона країнами Центральної Африки: у кого більше впливу на континенті. URL: <https://uatv.ua/uk/pidsumky-turne-makrona-krainamy-tsentralnoyi-afryky-u-kogo-bilshe-vplyvu-na-kontynenti/> (дата звернення: 11.04.2023).

36. Западная Африка: экономический обзор. URL: <https://mirec.mgimo.ru/2008/2008-4/Zapadnaja-Afrika-jekonomicheskij-obzor> (дата звернення: 13.04.2023).

37. Туре Ф.А. Франк КФА, эксплуатация, колонизация... За что Джорджия Мелони критикует Францию. URL: <http://surl.li/htdbo> (дата звернення: 14.04.2023).

References

1. Mizhnarodna organizaciya frankofoniyi. Available at: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/mizhnarodna-organizaciya-Frankofoniyi/> (accessed 15 March 2023).

2. Shapovalov A. Osnovnye polozheniya voennoj doktriny Francii. Available at: http://factmil.com/publ/strana/francija/osnovnye_polozheniya_voennoj_doktriny_francii_ch2_2018/33-1-0-1347 (accessed 12 March 2023).

3. Sun Dzy. *Iskusstvo strategii* (2006) / Per. s kit. N.I. Konrada. Moscow: Eksmo, 145 p.

4. Atali Zh. *Kоротка istoriya majbutnogo*. Available at: https://royallib.com/book/attali_gak/kratkaya_istoriya_budushchego.html (accessed 24 March 2023).

5. Dudo A. *Gollizm kak model nacionalnoj bezopasnosti Francii*. Available at: <https://evolutio.info/ru/journal-menu/2002-2/2002-2-dudo> (accessed 21 March 2023).

6. *Valyutnoe sotrudnichestvo mezhdru Afrikoj i Franciej: frank KFA*. Available at: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/dossiers-pays/afrika/la-cooperation-monnaire-entre-l-afrique-et-la-france-le-franc-cfa/> (accessed 19 March 2023).

7. Pasternak R. *Rol Francii v razreshenii vooruzhyonnykh konfliktov v Afrike* (2014). Available at: http://factmil.com/publ/strana/francija/rol_francii_v_razreshenii_vooruzhyonnykh_konfliktov_v_afrike_2014/33-1-0-472 (accessed 16 March 2023).

8. Dzhonson B. *Omriyanj Rym* (2020) / Boris Dzhonson; per. z angl. B. Previra. Kharkiv: Vivat, 256 p.

9. Shapovalov A. *Osnovnye polozheniya voennoj doktriny Francii*. Available at: http://factmil.com/publ/strana/francija/osnovnye_polozheniya_voennoj_doktriny_francii_ch2_2018/33-1-0-1347 (accessed 17 March 2023).

10. Grubov V.M. *Svynarenko V.V* (2020) *Cyrijske pytannya u strategiyax mizhnarodnykh koalitsij: koly polityka interpretacij pryhovuye interesy. Derzhava i pravo*. Inst. im. V.M. Koreczkogo: Zb. nauk. pracz. Seriya Politychni nauky, vol. 87, pp. 384–404.

11. Mezencev S.V. Vnutrennie i mezhdunarodno-politicheskie aspekty krizisa v mali i francuzskaya operaciya "Serval". Available at: <http://frantsuzskaya-operatsiya-serval.pdf> (accessed 14 March 2023).

12. Filippov V.R. Plohaya novost dlya Emanuelya Makrona. Available at: <https://sg-sofia.com.ua/plohaya-novost-dlya-makrona> (accessed 12 April 2023).

13. Filippov V.R. (2018) Prioritety afrikanskoj politiki E. Makrona: operaciya «Barhan». *Mezhdunarodnye otnosheniya*, vol. 3, pp. 67–78.

14. FREEDOM Pidsumky turne Makrona krayinamy Centralnoyi Afryky: u kogo bilshe vplyvu na kontynenti. Available at: <https://uatv.ua/uk/pidsumky-turne-makrona-krayinamy-tsentralnoyi-afryky-u-kogo-bilshe-vplyvu-na-kontynenti/> (accessed 14 April 2023).

15. Halitova A.R. Voennye aspekty politiki Francii v Afrike pri N. Sarkozi i F. Ollande (2007–2017 gg.). Available at: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=31313 (accessed 29 March 2023).

16. Vezel B. Prigovor Sarkozi – signal francuzskoj politicheskoj elite. Available at: <https://www.dw.com/ru/kommentarij-prigovor-sarkozi-signal-francuzskoj-politicheskoj-jelite/a-56745372> (accessed 14 April 2023).

17. Ture F.A. Nikolya Sarkozi, mezhdubiznesom i diplomatiej v Afrike. Available at: <http://surl.li/htdap> (accessed 11 April 2023).

18. Filippov V.R. (2019) Afrikanskij kapkan dlya Emmanuelya Makrona. *Izvestiya AltGU. Istoricheskie nauki i arheologiya*, vol. 2, pp. 80–86.

19. Skali Ya., Esteves A. Okonchanie voennoj kampanii Francii v Mali: kak budet vyglyadet region pered licom terroristicheskikh ugroz? Available at: http://inion.ru/site/assets/files/6308/na_russkii_jazyk_sputnik.pdf (accessed 03 April 2023).

20. Politika E. Makrona na afrikanskom napravlenii: ocenki i prognozy. Available at: <https://www.imemo.ru/news/events/text/politika-e-makrona-na-afrikanskom-napravlenii-otsenki-i-prognozi> (accessed 17 March 2023).

21. Chihachev A.Yu. (2018) Vneshnyaya politika sovremennoj Francii: osobennosti diplomaticheskogo stilya prezidenta E. Makrona. *Vestnik Povolzhskogo instituta upravleniya*, tom 18, no. 3, pp. 46–51.

22. Vystuplenie prezidenta Francuzskoj Respubliki Ego Prevoskhoditelstva g-na Nikolya Sarkozi na 62 Gen. Assamblee OON. Available at: <https://www.un.org/ru/ga/62/statements/france.pdf> (accessed 19 March 2023).

23. ZHan-Lyuk Melanshon v Matinone: chto eto izmenit dlya Afriki. Available at: <http://surl.li/htdbd> (accessed 27 March 2023).

24. Legejdo V. "Zdes my topim alzhircev": kak odna zhestokaya kolonialnaya vojna prevratilas dlya Francii v zapretnyuyu temu. Available at: <https://knife.media/algeria/> (accessed 08 April 2023).

25. Euronews Vtoraya popytka: Makron snova edet s vizitom v Alzhir. Available at: <https://ru.euronews.com/2022/08/25/macron-algeria-visit> (accessed 10 April 2023).

26. RFI/ Makron v Gabone: prezident Francii ispytaet na prochnost "novye otnosheniya" s Afrikoy. Available at: <http://surl.li/htdbg> (accessed 13 April 2023).

27. Newsfull. Prezidenta Francii vysmeyali v Afrike za ego slova ob otsutstvii na Zapade dvojnynh standartov. Available at: <https://newsfull/279903/prezidenta-frantsii-vysmeyali-v-afrike-za-ego-slova-ob-otsutstvii> (accessed 13 April 2023).

28. Mirzekhanov V. S. Intellektualy, vlast i obshchestvo v Chernoj Afrike: Na materialah frankoyazychnyh stran regiona v poslednej treti XX veka. Available at: <https://www.dissercat.com/content/intellektualy-vlast-i-obshchestvo-v-chnoioi-afrike-na-materialakh-frankoyazychnykh-stran-reg> (accessed 03 April 2023).

29. Luman N. Nejmovirnist komunikaciyi (2016) / Filosofiya i metodologiya socialnyx komunikacij: Xrestomatiya. Uporyad. V.M. Grubov, M.G. Sanakuyev. Kyiv: Vyd. Bilyj Tygr, 194 p.

30. Ruki proch ot Afriki! Papa Francisk pribyl v Demokraticeskuyu respubliku Kongo. Available at: https://www.newsru.co.il/world/1feb2023/pope_202.html (accessed 12 April 2023).

31. Detskij trud v Afrike. 7 hudshih afrikanskih stran. Available at: <https://www.africana.com/detskij-trud-v-afrike-7-hudshih-afrikanskih-stran/> (accessed 07 March 2023).

32. Bolee 20 procentov detej v Afrike podvergayutsya ekspluatácii. Available at: <https://www.svoboda.org/a/bolee-20-detey-v-afrike-podvergayutsya-ekspluatatsii/31994298.html> (accessed 07 March 2023).

33. Transparency International. 10 samyh korrumpirovannyh stran Afriki, 2020. Available at: <https://www.africana.com/10-samyh-korrumpirovannyh-stran-afriki-2020> (accessed 08 March 2023).

34. Komissarova Zh.N., Glushkov P.A. Immigraciya i immigracionnaya politika vo Francii. Available at: <https://mirec.mgimo.ru/upload/ckeditor/files/immigration-and-immigration-policy-in-france.pdf>. (accessed 20 March 2023).

35. Pidsumky turne Makrona krayinamy Centralnoyi Afryky: u kogo bilshe vplyvu na kontynenti. Available at: <https://uatv.ua/uk/pidsumky-turne-makrona-krayinamy-tsentralnoyi-afryky-u-kogo-bilshe-vplyvu-na-kontynenti/> (accessed 11 April 2023).

36. Zapadnaya Afrika: ekonomicheskij obzor. Available at: <https://mirec.mgimo.ru/2008/2008-4/Zapadnaja-Afrika-jekonomicheskij-obzor> (accessed 13 April 2023).

37. Ture F.A. Frank KFA, ekspluataciya, kolonizaciya. Za chto Dzhordzhiya Meloni kritikuet Franciyu. Available at: <http://surl.li/htdbo> (accessed 14 April 2023).